

סימן נא

מזוזה בפשפש שבתוך דלת גדולה

ראשי פרקים

- שאלה
- א. מרתף שיש לו שני פתחים
- ב. פתח בקיר נייד
- תשובה

שאלה *

במפעל תעשייה גדול יש דלתות גדולות, הנפתחות רק כשבאות משאיות לפרוק או להעמיס. בתוך אותן דלתות גדולות יש פשפש קטן המשמש לכניסה וליציאה יום-יום, לפועלים ולאנשים אחרים. היכן יש לקבוע את המזוזה? ונראה שיש להסתפק אם להתייחס לדלתות הגדולות כאל קירות ביחס לפשפש, וא"כ הפשפש חייב במזוזה, או שמא הדלתות הגדולות אינן נחשבות לקירות אלא לדלתות, והן חייבות ולא הפשפש. ויש גם להסתפק אם גם הדלתות הגדולות וגם הפשפש חייבים במזוזה, שאז נמצא שיש לבית אחד שתי מזוזות. ועי' לעיל (סי' נ), שם כתבנו שעיקר החיוב תלוי בבית ולא בשער. אם כן, לא נותר לנו אלא לברר היכן חל עיקר החיוב, בשער הגדול או בפשפש הקטן.

א. מרתף שיש לו שני פתחים

נאמר במסכת מנחות (ל"ג ע"ב):

פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח – צריך מזוזה אחרת.

ופירש רש"י (ד"ה בפתח, בפירושו השני):

שדרך עשירים לנעשות פתח אצל שער הגדול. שאין פתחין שער הגדול תמיד, ופתח הקטן פתוח תמיד. והכי קאמר: ...אם יש בין פתח לפתח טפח – הוי שניהם חשובין, וצריך מזוזה אחרת לקטן.

* מרחשון תשמ"ה.

משמע שאם אין טפח בין פתח לפתח, אזי הפתח הקטן בטל לפתח הגדול, אע"פ שהפתח הקטן פתוח תדיר יותר מהגדול. וא"כ ק"ו לפתח קטן הנמצא בתוך פתח גדול, שהפתח הגדול הוא הפתח העיקרי, והפתח הקטן פטור.

מיהו כל זה כאשר אין טפח בין הפתחים. אך אם יש טפח בין הפתחים, שני פתחים נפרדים הם, וכל אחד מהם חייב. ואז אדרבה, יתכן מצב שבו הפתח הקטן יתחייב והפתח הגדול ייפטר. ובזה יובנו דברי הרמ"א (סי' רפ"ו סעי' י"ח בהג"ה): מרתף שיש לו פתח מן החוץ, שמכניסין בו יין בחביות גדולות, ויש לו פתח קטן מן הבית, שנכנסין ויוצאין בו תמיד; אם הפתח הקטן ראוי למזוזה – היא חייבת, והגדולה פטורה. ואם אין הקטן ראוי למזוזה, הגדולה חייבת והקטן פטור.

ודברי הרמ"א תמוהים לכאורה. שכן מה בכך שעיקר הכניסה והיציאה היא דרך הפתח הקטן, הרי סוף-סוף גם הפתח הגדול ראוי לכניסה וליציאה, ומדוע ייפטר ממזוזה?

ולכאורה יש להביא ראיה לקושייתנו ממה שנאמר בהלכה שלפני כן (סעי' י"ז):

אם יש בבית הרבה פתחים... ונעשו כולם לכניסה ויציאת בני הבית – כולן חייבים, אפילו נתמנעו הדיירים ואין רגילין עתה לצאת ולבוא אלא באחד מהם.

ולפי זה, מדוע לא חייב הרמ"א גם את הפתח הגדול במזוזה? ויש לומר שכשיש שני פתחים למקום אחד, והשימוש באחד מהם תדיר יותר – הוא הפתח, והשני אינו פתח. ושניהם חייבים במזוזה רק אם בתקופה כלשהי שניהם שימשו באותה מידה.

ועי' ש"ך (ס"ק כ"ו) שכתב:

והגדול פטור משום שאין תשמישו שם בכניסה

קביעת המזוזה פסולה, משום "תעשה ולא מן העשוי". ואילו מדברי המג"א בהלכות ציצית (או"ח סי' ט"ו ס"ק ג') יש לדייק שאם חזר וקבע במקומו הראשון – כשר, ואין לפסול אלא כשקבעו בבית אחר.

ראיתו של מהר"א ששון היא מציצית, שאם הכנף נקרעה לגמרי וחזר ותפר אותה בבגד – פסולה, מדין "תעשה ולא מן העשוי" (שו"ע או"ח סי' ט"ו סעי' ב'). ולפי זה יתכן לומר שכאן יהיה הדין שונה. שכן ההלכה בציצית היא שאם הכנף לא נקרעה לגמרי, יכול לתפור אותה מחדש, והיא כשרה (שם סעי' ד'). וא"כ כאן, שהדלת הגדולה קבועה על מסילות ואינה נעקרת לגמרי ממקומה, לא יהיה בכך משום "תעשה ולא מן העשוי".

אך יש לומר שלמעשה גם המג"א יודה שכאן אין לחייב את הפשפש במזוזה. שכן יש לומר, שכיון שהשער הגדול נפתח כל אימת שבאה מכונית, גם אם אין זו "דרך ביאתך" ולא שם שער עליו – גם שם קיר אין עליו; דאין זה קיר. ועיין בגמרא (ב"ב י"ב ע"א), שם נאמר שרק כשניטלו הפצימים השער הופך להיות קיר. ומסתבר שקיר ארעי לאו קיר הוא, ולכן הדלת הגדולה לא יכולה להיחשב כקיר של הפשפש שבתוכה.

ועי' קונטרס המזוזה (להגרי"ב זילבר, בסוף "בית ברוך" על חיי"א, ח"ב, סי' רפ"ו ס"ק קפ"ח), שחילק בין שלושה מצבים:

- א. כאשר השער הגדול נפתח כל יום – רק הוא חייב.
- ב. כאשר השער הגדול נפתח פחות מאשר הפתח הקטן, אך לשער הגדול יש משקוף – גם כן רק הוא חייב.
- ג. כאשר השער הגדול נפתח רק לעיתים רחוקות – רק הפתח הקטן חייב.

תשובה

למעשה נראה שמכיון שהפשפש אינו פתח הנמצא בקיר קבוע, יש לחייב במזוזה את הפתח הגדול, ואילו הפשפש פטור מן המזוזה. (וכ"כ בשערים המצויינים בהלכה, והביא פוסקים שפסקו לקבוע בדלת הגדולה ולא בדלת הקטנה, אולם לא כתב מה הסיבה לכך).

ויציאה אלא לפעמים. כשצריך להכניס בו היין בחביות, ואין זה תשמיש קבוע.

וע"כ יש לחלק בין פתחים שנעשו לכניסה ויציאה של בני אדם ונתמעטו בהם הדיירים, לבין פתח שמעיקרא נעשה רק להכנסת חביות. ונראה לענ"ד לחזק את סברת הש"ך עפ"י האמור במסכת מנחות (ל"ד ע"א): "ביתך – דרך ביאתך". ומסתבר שדרך ביאה היא כדרכם של בני אדם הבאים לביתם; מה שאין כן בהכנסת חביות, שאין זו דרך ביאה רגילה, אלא ביאה מיוחדת ומשונה. וא"כ ק"ו לנד"ד, שהפתח הגדול אינו עשוי אלא לכניסה של מכוניות, שאין זו "דרך ביאתך".

מיהו כל זה כאשר יש שני פתחים נפרדים, והאחד עיקרי והשני אינו משמש לכניסה רגילה, שאז הראשון פטור והשני חייב. אך פתח בתוך פתח, כגון בנד"ד – הגדול חייב, אע"פ שהקטן תדיר יותר.

ב. פתח בקיר נייד

עוד נראה לומר שלא ניתן לחייב את הפשפש הקטן במזוזה. מאחר שהפשפש עשוי בתוך השער הגדול, אם נחייב אותו במזוזה, כי ביחס אליו נחשב השער הגדול לקיר – הרי כשיפתחו את השער הגדול למשאיות, ימצא הקיר בטל עם הפתח הקטן שבתוכו. ולאחר שיחזרו ויסגרו אותו – תימצא המזוזה שבפשפש נעשית מאליה, ותיפסל מדין "תעשה ולא מן העשוי" (עי' שו"ע סי' רפ"ט סעי' ה'). וא"כ, אין השער הקטן ראוי למזוזה, אלא השער הגדול, והוא החייב.

ואם כנים דבריני, שהמזוזה בפשפש תיפסל תמיד מדין "תעשה ולא מן העשוי", נראה לענ"ד דדמי לפתח שאין לו שיעור, דלא מיקרי אלא חור בעלמא, וכמו שכתב הש"ך (ס"ק כ"ו) לענין הפתח הקטן שבמרתף, במקרה שאין לו שיעור.

אך יש לעיין בדברי הגרעק"א (סי' רפ"ט סעי' ה' ד"ה פסולה) שהביא מחלוקת בדין זה: לדעת מהר"א ששון (סי' רל"ב, דפוס ונציה עמ' ר"ז), אם אדם קבע מזוזה בפתח ואח"כ הסיר את כל הפתח בשלמותו וקבע אותו בכותל מחדש –